

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Ukázky práv a života na Rýmařovsku v 15. až 17. století - I.

Rychtář měl často právo lovu a dokonce měl i právo mít vlastní poddané (značný výraz manského zřízení starší doby.) Toto právo bylo často zneužíváno vůči bezbranným osobám, jako například sirotkům, kteří museli často doslova „otročit“ na fojtově statku, zatímco bylo možné kdykoliv udat, že sirotek „lotruje, nestaví se a spravedlnosti propadl“, což znamenalo, že jeho veškerý majetek (byť jej spravovali poručníci) propadl ve prospěch vrchnosti, což se stávalo více než často a byl to nemalý příjem šlechty.

Za prvé je potřeba osvětlit výběr časového úseku od 15. do 17. století. Je to totiž doba, kdy již nalézáme písemné záznamy, z kterých můžeme zpětně čerpat a na druhé straně se v tomto období počínají projevovat velmi znatelné společenské rozdíly, které vrcholí válkou 1618-1648.

Mluvíme-li o Rýmařovsku, musíme si uvědomit, že se jedná o historický termín, poněkud abstraktní, kterým označujeme spojení panství sovineckého, štráleckého a rabštejnského (ve starších pramenech se připomíná i panství šumvaldské.) Záhy však, když ve druhé polovině 16. století tvrz Rabštejn pustne, stává se srdcem regionu zámek Janovice, který dnes slouží především jako pobočka Zemského archivu v Opavě, avšak již jen „de facto“ – archivní materiály byly již odstěhovány.

Kolonizace zde probíhala od pradávna – můžeme mluvit o příchodu obyvatel ze západních částí Německa, samozřejmě také Čech (i když to je právě jablkem sváru mezi historiky, kolik Čechů vlastně přišlo), dle záznamů dále registrujeme i příchod Holanďanů, Vlámů a Vlachů. Migrace ze Slezska byla dána relativní přelidněností tamního prostoru a někteří z příchozích uváděli jako důvod svého přechodu na Rýmařovsko „hladomor“. Co však motivovalo ostatní – později? Byla to příležitost podnikat ve svobodnějších podmínkách a možnost zbohatnutí v průběhu důlní horečky, která se zde rozmohla. Co se těžilo? Především zlato a stříbro, jako nejspodnější, ale velmi nejistý zdroj případného bohatství, dále to bylo olovo, měď a především železná ruda, která se stala, stejně jako její zpracování, proslavená daleko za hranicemi Českého státu a to až do poloviny 20. století (tehdy zde probíhalo již jen druhotné zpracování převážně jinde vytěžené rudy.) Zde již shledáváme první základní rozdíl od ostatních panství - vzhledem k malému agrárnímu charakteru zdejšího hospodářství, poddaní zde pracovali v dolech, železárnách (hamrech) atd., nikoliv z robotní povinnosti (alespoň dle dokladů z 15. a částečně ze 16. století), nýbrž dostávali vcelku pravidelnou mzdu v penězích i naturáliích. Jedenkrát za rok dostali zaměstnanci hamrů a slévárny, jakož i další poddaní blízcí vrchnosti, i mimořádnou odměnu, tzv. „Lübniß“, která tvořila až několikanásobek jejich týdenní mzdy.

Rýmařovsko nebylo zcela homogenním celkem, už jen proto, že až za vlády Hofmanů z Grynpychlu (a ze Střechova), tedy od roku 1583, bylo panství v dědičném držení tohoto štýrského rodu. Tento rod zde připomínáme především proto, že stejně jako jeho předchůdci Ederové ze Štávnice (Štiavnice na Slovensku), byli horlivými luterány, tudíž i jejich poddaní často přestupovali na tuto víru, neboť na celém panství byly na počátku 17. století údajně jen dva malé dřevěné kostelíky náležející katolíkům (navíc zřejmě nebyly oficiálně povolené a trpěny zde pouze s tichým souhlasem vrchnosti; z jednoho z nich, z kostelíku „V Lipách“ se průběhem času stala „Kaple V Lipkách“ s překrásnou barokní výzdobou, dle místních obyvatel zde sloužil jako řádový kněz nynější biskup Lobkowicz, který tuto kapli označil za „perlu Moravy“.)

Pro objasnění rozsahu panství je vhodné citovat „Vklad listu správního na statek janovský“ z roku 1586. Do panství spadá: „... hrad pustej Rabštejn a druhé hrad pustej Štrolek, panství řečené rabštejnské a jináč janovské a rýmařovské, město Rýmařov s podacím kostelním, s dvorem a polužím

i s mlejnem moučnejm pod tejmž městem Rýmařovem ležícím, kterejž slove Podolskej, městečko (vesnice, pozn. autora), kteréž slove Hangštejn, ves Janovice s dvorem a poplužím, též s loukami i zahradami, s chmelnicemi, s mlejnem moučnejm při tejž tvrzi Janovicích ležícím, ves, kteráž zove Stará Ves, ves Ederštorf, ves Jamartice, ves Ondřejov..., ...ves Neyfunk (Stříbrné Hory), s lidmi platnejmi i neplatnejmi, usedlejmi i neusedlejmi..., kromě toliko kovů a dolů stříbrnejch na horách hangštejnských ležících, kteréž sobě i budoucím našim králům českým a markrabím moravským obzvláště vymieňujeme...". Výše zmiňovanou jistou nehomogenitou Rýmařovska bylo mimo jiné myšleno právě ono královské (resp. zeměpanské) vlastnictví stříbrných a zlatých dolů „...na horách hangštejnských ležících...“, což se dále vztahovalo i na ves Hankštejn (dnes obec Skály) a také na Horní Město - Hankštejn (dále jmenované jen jako Horní Město, neboť samotný Hankštejn vznikl jako hornická osada později.) Horní Město bylo vyjmuto z moci janovické šlechty a dále nemá cenu se jím zabývat, snad jen poznámkou, že se stalo sídlo horního hejtmana, který spravoval veškeré záležitosti horníků (tento úřad byl zřízen horním řádem Ferdinanda I. z roku 1542) a také bylo sídlem horního soudu (pro oblast „hankštejnských královských dolů“.) Vzorem horního práva bylo právo jáchymovské, ovšem speciální horní řády vydal jak Ferdinand I., tak i pán Eder, kde se pro severomoravské důlní podnikání setkáváme se vzorem horního práva freiberského (s terminologií jáchymovskou.)

Osídlování bylo však prováděno také cíleně, například za účelem potřeby dovozu dřeva na pily, k milířům (uhlí jako základní pohonná surovina železáren), blízkost vody (voda jako pohon hamrů), hledání nových nalezišť kovů ap. Na rozdíl od Slezska, kde byla uzavírána s kolonisty hromadná smlouva, na Moravě byla vydávána lokační listina jen pro lokátora. S osadníky pak uzavíral lokátor smlouvu jen podáním ruky. Dle tzv. německého práva (i když v Německu jej zvali holandským) zvaného též emfyteutickým zaplatil každý osadník finanční částku („zákup, purkrecht“, v této oblasti obvykle 10 hřiven). Tím získával majetek do dědičného nájmu, tedy nebyl jeho absolutním vlastníkem. Majetkem je myšlena především půda, na které si vystavěl svůj statek (či jen dům) a také měl právo ke společné půdě - občině (les, pastviny, voda). Ačkoliv tedy byl jen „nájemcem na svém vlastním majetku“, nemohl být tohoto majetku zbaven, pokud na něm dobře hospodařil, v případě, že se o něj nestaral, mohl majetek propadnout například vrchnosti. Stejně tak i v případě smrti mužských potomků, propadal majetek ve prospěch šlechty jako právo odúmrti, což však bylo na Rýmařovsku zrušeno již v 16. století (náhradou za každoroční poplatek, například husu či slepici na den Sv. Martina.) Nejdůležitější postavení ve vsi měl lokátor, který pochopitelně dostával největší podíl půdy a měl zvláštní výsady. Z lokátora se obvykle stával rychtář (jinak též fojt, někde šoltýs; na vesnici je jeho povinnost totožná s funkcí purkmistra ve městě, městský rychtář měl povinnosti poněkud odlišné, o čemž bude pojednáno dále). Byla také obvykle ustavena obecní rada se staršími v čele, ovšem v některých dobách, speciálně na Rýmařovsku, nebylo pro nedostatek obyvatelstva možné tuto instituci udržovat (pokud ve vsi zůstaly 2 rodiny, poté bylo těžké sestavovat „radu starších“, navíc se často stávalo, že ves byla prohlášena za pustou, tzv. poustku a z nově příchozích, kteří byli na místo „dosazení“ šlechtou, byl rychtář vybrán vrchností). Ačkoliv na počátku byl vždy statek rychtáře (na Rýmařovsku převážně tzv. zákupní či dědičná rychta, přičemž termín „zákupní rychta“ je výslovně použit již v sovineckém urbáři z roku 1582) svobodný a osvobozen také od robot (stejně jako sám rychtář), později často rychtáři opět upadali do poddanství z ekonomických důvodů a různě rychty prodávali. Avšak i poté bylo obvykle jejich postavení lepší, než postavení ostatních osadníků, například se od nich vyžadovala menší robota, jmenovitě ve formě delší cesty povozem (na Rýmařovsku obvyklá každoroční cesta pro víno do Rakous.) Zprvu měl zákupní rychtář právo vařit pivo ke své potřebě, ovšem především za podnikavých majitelů panství Ederů a za Hofmanů již byla neoddiskutovatelná skutečnost, že bylo toto právo omezeno na pouhé šenkování piva na své rychtě, ve výjimečných případech (obvykle o hodech) se také na rychtě prodávalo víno. Rychtář měl často právo lovu a dokonce měl i právo mít vlastní poddané (značný výraz manského zřízení starší doby.) Toto právo bylo často zneužíváno vůči bezbranným osobám, jako například sirotkům, kteří museli často doslova „otročit“ na fojtově statku, zatímco bylo možné kdykoliv udat, že sirotek „lotruje, nestaví se a spravedlnosti propadl“, což znamenalo, že jeho veškerý majetek (byť jej spravovali

poručníci) propadl ve prospěch vrchnosti, což se stávalo více než často a byl to nemalý příjem šlechty.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Prováděcí nařízení Komise \(EU\) č. 305-306/2012 ze dne 10. dubna 2012](#)
- [Právní symbolika v podání T. Hobbese](#)
- [Nezávislé regulační orgány \(stručný nástin problematiky\)](#)
- [Nebudme hloupí aneb o heraldickém právu u nás X. část – možné erbovní spory v ČR dnes](#)
- [Nebudme hloupí aneb o heraldickém právu u nás IX. část – „Smluvní příbuzenství“ a továrny na erby](#)
- [Etika především](#)
- [Právo, pohádky a kultura sebelásky](#)
- [Nebudme hloupí aneb o heraldickém právu u nás - VIII. část - Erbovní spory](#)
- [Nebudme hloupí aneb o heraldickém právu u nás VII. část – Málo známé dokumenty, deklarace české šlechty 1938-1939](#)
- [Nebudme hloupí aneb o heraldickém právu u nás VI. část – Zadarmo to nebude, právo na místo](#)
- [Nebudme hloupí aneb o heraldickém právu u nás V. část – Nebijte dámu aneb heraldická etiketa](#)